

РАЗГОВОР С ЕЛИЗАБЕТА ГЕОРГИЕВ

A CONVERSATION WITH ELIZABETA GEORGIEV

Елизабета Георгиев е родена през 1975 г. в Димитровград. Основното си образование завършва в село Смиловци, гимназия в Димитровград. Завършва сръбски език с южнославянски езици във Филологическия факултет на Белградския университет, където защитава и докторска дисертация на тема „Български източници за читалища и библиотеки в Сърбия до края на Втората световна война“. Доктор е по филологически науки. В Народната библиотека „Детко Петров“ в Димитровград работи от 2000 до 2024 г. като библиотекар-съветник. В момента е докторант в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, където изследва детската литература на българите в Сърбия.

Георгиев се занимава с научна и литературна дейност. Участник е в голям брой конференции и професионални форуми в областта на библиотекознанието, културната история и детската литература в страната и чужбина. Автор е на повече от деветдесет научни и професионални статии и публикации в списания и сборници от конференции. Член е на редакционната колегия на списание „Библиотека“, издавано от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София.

Пише поезия и проза за деца и възрастни на сръбски и български език. Нейни поетични и прозови творби са публикувани в литературни списания в Сърбия и България, както и в сборници и антологии. Носител е на редица награди за литературно творчество. Пише и драматургични текстове за деца, които са поставяни на сцени в Сърбия, Черна Гора, Република Сръбска и България.

В продължение на петнадесет години Георгиева е ръководител на Поетичната работилница към библиотека „Детко Петров“, резултат от която са, наред с другото, седемнадесет сборника с литературни и художествени творби на участниците в работилницата, които тя е съставила и редактирала. Редактор е на осемдесет и девет книги, издадени от библиотека „Детко Петров“.

Георгиев е автор и редактор на двуезичните (сръбско-български) телевизионни предавания за деца „Клинци и хлапета“ и „Попонайци“. Редактор е на двуезичното детско списание „Фарче“ както и на списанието на български език „Културна алтернатива“, което излиза в Димитровград.

Книгата Ви „Тайнствената работилница за ремонт на сънища“ от 2024 г. разказва за „ремонтираните“ сънища, които помагат на героите да намерят частица, която на по-ранен етап са изгубили. Мислите ли че литературата за деца и юноши би могла да има същия лекуващ ефект върху възрастните читатели?

Литературата за деца и юноши не само създава бъдещи читатели, но и поставя предизвикателства пред възрастните. Когато пиша за деца, винаги мисля и за техните родители като за читатели, които би трябвало да се запознаят с книгите, които децата им четат. Затова смятам, че литературата за деца и юноши може да има същия, а понякога дори и по-силен лечебен ефект върху възрастните. С порастването често губим връзка с онази част от себе си, която умее да се удивлява, да мечтае и да вярва в малките чудеса на ежедневието. Историите, написани за по-млади читатели, нерядко ни връщат именно към тази изгубена чувствителност.

В този смисъл те действат като „ремонтирани сънища“. Неслучайно избрах именно такова заглавие, „Тайнствената работилница за ремонт на сънища“, за последната си книга за деца на български език. „Ремонтираните сънища“ ни помагат да се срещнем отново с нещо в себе си, което сме оставили назад – смелостта да бъдем уязвими, способността да се надяваме и простата радост от въображението.

Във всичко, което пиша за деца и юноши, както на български, така и на сръбски език, се опитвам да свържа малките и възрастните читатели. Макар тези книги да са създадени за по-млада аудитория, темите в тях, страхът, самотата, приятелството и търсенето на смисъл, са универсални и съпътстват човека през целия му живот.

Затова вярвам, че когато възрастен човек чете подобна история, той не се връща назад, а по-скоро преоткрива една изгубена част от себе си. А понякога именно това преоткриване има истински лечебен ефект.

Според „Тайнствената работилница за ремонт на сънища“ всеки има „господар на душичката си“, който сънува. Какво сънува тайнствената работилница за сънища, когато всички спят? Призванието Ви да работите като библиотекар най-вероятно Ви е довело до отговор на тази загадка.

Като библиотекар учех децата, че четенето е сила. Сила, която ги прави по-уверени и им дава възможност сами да творят – да създават приказки, стихотворения и да се радват на нови истории. В Поетичната работилница в библиотеката в Цариброд, чийто ръководител бях повече от петнадесет години, чрез игра с истории и сънища

създавахме чудеса. Децата, читатели и малки писатели, ме научиха на нещо важно – историите и сънищата много си приличат. И двете често пазят онова, което хората се страхуват да изрекат на глас, и двете могат тихо да поправят нещо в нас.

Затова вярвам, че когато всички спят, тази тайнствена работилница за сънища работи без почивка и създава най-вече нови истории, такива, които на следващата сутрин ще помогнат на някого да се събуди малко по-смел и малко по-щастлив. Ако в „Тайнствената работилница за ремонт на сънища“ всеки герой има свой „господар на душичката“, който сънува, то самата работилница вероятно сънува нещо много по-голямо – сънува хората такива, каквито трябва да бъдат, за да са добри и щастливи. Може би тя сънува всички онези малки, изгубени парченца надежда, смелост и топлина, които през деня хората често неволно изпускат. Докато всички спят, работилницата тихо ги събира, поправя ги и ги връща обратно в сънищата им.

Подобна работилница за „ремонт на тъга“ съществува и в книгата ми „Чудесата на хартиеното ветрило“, където една учителка, една библиотекарка, пеперудки и едно ветрило се опитват да помогнат на момиченце, останало без майка, тъкмо направило първата си крачка в училище.

С този принцип се ръководя и в книгите си за деца на сръбски език. В стихотворенията, които децата обичат да рецитират на изключително популярните състезания по рецитиране в Сърбия, се опитвам внимателно да „прочитам“ разговорите на децата и юношите около себе си и да ги превръщам в изповедни истории, чиито емоции лесно достигат до онези, които ги слушат. Всяко стихотворение е малка работилница за ремонт на един или повече сънища. В романите си по сходен начин съчетавам историите и сънищата, за да предам емоциите. Например на момиче, болно от левкемия, на което едно умно коте се опитва да помогне да победи болестта („Когато и слънцето мяука“), или на момиче, което трябва да събере куфара си и да замине с родителите си в чужбина, след като те са останали без работа в тези сурови времена („Опаковане на нищото“).

Целта ми е във всяка моя книга да подсказва на малките и големите читатели, че работилницата за ремонт на сънища е всъщност една безкрайна библиотека – рафтове, пълни с истории, които още не са разказани и чакат своя разказвач, истории, които по свой начин лекуват. Искам да провокирам читателите да си представят, че тази работилница всяка нощ отваря различна книга и търси в нея начин да помогне на някого, изгубил посоката си.

Характерно за героите на Вашите книги е тяхното „търсачество“. Героите Ви търсят изгубеното, мечтаното и недоизясненото и в този смисъл бих искал да попитам следното: важно ли е днес личното, а не виртуално приключение за изграждането на стабилна и свободна личност у децата? Как да върнем приключението на героя в „действителността“ и нужно ли е?

В Поетичната работилница учех деца и юноши да пишат на два езика – български и сръбски. Това беше един малък, специфичен универсум, който ги правеше различни от другите деца в Сърбия. Тръгнах от желанието да споделя с тях своя талант и едновременно чрез игра да открием „тайната на творчеството“. И успяхме. От тях самата аз също учех и мога спокойно да кажа, че именно те са „виновниците“ за моето творчество за деца. Така навлязох в света на децата и започнах да ги вслушвам и наблюдавам отблизо, по начина на педагог, възпитател, родител и преди всичко приятел.

Днешните деца са любознателни, но любопитството им е насочено в много различни посоки, особено под влиянието на съвременните технологии, които ги заобикалят. Затова е важно някой да им покаже посока, понякога съвсем ненаатрапчиво, но честно. Личното приключение винаги е било важно за израстването на децата и това не се е променило дори в епохата на технологиите. Виртуалният свят може да бъде интересен и вдъхновяващ, но не може напълно да замести онова усещане за откривателство, което идва, когато човек излезе навън, срещне непознатото и направи нещо сам.

Когато едно дете преживее истинско приключение, било то малко пътешествие, ново приятелство или просто откриването на непозната пътека, то започва да изгражда увереност в себе си. Разбира, че светът е по-голям от екрана и че самото то има място и роля в него. Именно такива преживявания създават усещане за свобода и вътрешна устойчивост и се превръщат в основа за хубави и интересни истории. Не мисля обаче, че трябва насила да „връщаме“ приключението. По-скоро е нужно да оставим пространство за детското любопитство, време за игра, за четене, за въпроси, за скитане из света около тях. Историите също имат своята роля, защото запалват искрата на търсачеството. Когато едно дете прочете за герой, който търси нещо важно, то започва да усеща, че и неговият собствен живот може да бъде пътешествие.

Същевременно се придържам към убеждението, че децата не бива да бъдат лъгани и че светът не трябва да им се представя като розово и съвършено място, в което всяко събитие има щастлив край. В моите истории те се сблъскват със смъртта на близък човек, могат да се разболеят от тежка болест, срещат разочарования и предателства. Понякога

неочаквано поемат и ролята да решават проблемите на родителите си, когато самите възрастни са в криза. Търсейки себе си и силата в себе си, те успяват да преодолеят всичко това. Всички тези изпитания всъщност са част от приключението. Затова вярвам, че приключението в действителността е не само нужно, но и естествено за децата. Нашата задача като възрастни е просто да не го затваряме, да оставим вратата към него откритата. Децата са умни. Те ще намерят своя път.

Във Ваше интервю за телевизия „Шумен“ от 2025 г. споменавате, че приятелството между хората, обичащи книгите, е особено. Бихте ли пояснили?

Усецането ми за това приятелство идва и от дългите години, в които съм работила като библиотекар. В библиотеката човек ясно вижда как книгите събират хората по един тих, но истински начин. Понякога разговорът започва съвсем непринудено, с препоръка за книга, с въпрос за автор или история, но постепенно прераста в разговор за живота, за спомените и за надеждите.

Хората, които обичат книгите, често носят в себе си особена чувствителност към думите, към историите и към преживяванията на другите. Затова и приятелството между тях не се изгражда бързо и шумно, а тихо и дълбоко, така, както се чете добра книга – страница след страница.

През годините съм виждала как в библиотеката се раждат именно такива приятелства – между читатели, които се срещат случайно край един рафт, между деца, които откриват една и съща любима история, или между хора, които осъзнават, че една книга е докоснала сърцата им по сходен начин. Може би затова вярвам, че приятелството между хората, които обичат книгите, е особено, защото започва от споделената любов към историите, но често прераста в споделена човечност.

Децата от Поетичната работилница се обичаха. Те „разпродаваха сънищата си“, както подсказва и заглавието на детската ми пиеса „Разпродажба на сънища“, тоест споделяха мислите и чувствата си за прочетените книги. Пораснаха като стойностни млади хора, които и днес се обичат по същия начин, по който се обичат хората, свързани чрез четенето.

Оформлението на творчеството Ви клони към литературната синестезия – комбинирате различни шрифтове и цветове, което за мен препраща към различни „пространства“ – сънни, душевни, действителни. Смятате ли, че тази способност за синестезия – да погледнеш света в неговата многообразност – би могла да спомогне

в развитието на литературата за деца и юноши в тематично и композиционно отношение?

Никога не съм мислила за книгите си по този начин, но бих казала, че сте прав. „Виновник“ за това е едно пораснало дете от Работилницата, Милана Виденов, която умее много красиво да „ме прочете“. Тя с лекота преминава през моите истории, като графично подчертава важните неща и по този начин ги доближава до читателя.

Мисля, че подобна „синестетична“ чувствителност може силно да обогати литературата за деца и юноши. Детският читател по природа възприема света не само чрез логиката на думите, а и чрез усещанията, чрез цветове, ритъм, образи и настроение. Когато текстът разговаря едновременно с окото и с въображението, историята се преживява по-пълно.

За мен използването на различни шрифтове, цветове или графични акценти не е просто декоративно решение. То е начин да се подсказе, че в книгата съществуват различни пространства на съня, на вътрешния свят и на действителността. Понякога една промяна в цвета или в ритъма на текста прави това преминаване по-осезаемо за читателя, особено за по-младия. Струва ми се, че именно така литературата се доближава до начина, по който децата преживяват света, едновременно чрез мисъл, чувство и образ. В този смисъл синестетичният подход не само разширява композиционните възможности на текста, но и помага на историята да стане по-жива и многопластова.

Разбира се, най-важното винаги остава самата история. Но когато формата внимателно подкрепя нейното настроение и вътрешните ѝ пространства, тя може да се превърне в още една врата, през която читателят да влезе в света на книгата.

Интересна особеност във Вашето творчество е, че то инкорпорира в сюжета теми табу – смъртта, трудния живот в действителността, емоционалната тежест, ежедневните отношения. В такава посока ли работи познавателната стратегия във Вашето творчество – именно да се опознае светът с неговото многообразие не само от факти и закономерности, но и в житейски и етичен план?

Както вече казах, децата днес от най-ранна възраст разбират, че светът не е толкова приказен и безоблачен, както често е изглеждал в историите от детството на техните родители или баби и дядовци. Образите на принцеси и принцове вече не са еднозначни и идеализирани. Те също носят своите съмнения, слабости и търсения.

За мен опознаването на света в литературата за деца и юноши не се изчерпва с факти, знания или любопитни подробности за действителността. То включва и срещата

с по-трудните, понякога болезнени страни на живота – загубата, страха, въпросите за смисъла, емоционалната сложност на човешките отношения. Децата така или иначе се сблъскват с тези теми в живота си. Литературата може да им помогне да ги разберат и преживеят по по-мек и осмислен начин. Когато една история говори честно за подобни преживявания, тя не плаши, а по-скоро утешава, показва на читателя, че не е сам в чувствата си.

В съвременната сръбска детска литература има много автори, които разглеждат сериозни теми през погледа на дете или юноша – раздялата на родителите, изневярата, търсенето на собствената идентичност, усещането да бъдеш различен, да срещнеш отхвърляне или липса на обич. Като библиотекар, още преди да навляза в света на детската литература като писател, виждах, че именно такива книги привличат младите читатели. През последните петнадесет години тази тенденция се засили още повече. Все повече деца търсят в книгите не само история, но и отговори, разбиране и подкрепа. За тях тези книги се превръщат в своеобразна „хартиена аптека“, място, където могат да намерят утеха и сили.

Затова в своите книги се стремя да представя света в неговата цялост, не само като пространство на чудеса, въображение и надежда, но и като място, в което съществуват трудности, загуби и въпроси без лесни отговори. Вярвам, че именно това съчетание помага на младия читател постепенно да изгражда не само знание за света, но и вътрешна чувствителност, устойчивост и етична ориентация. А когато една история успее да съчетае познанието за света с човешкото съпреживяване, тя престава да бъде просто разказ и се превръща в тих, дълбок разговор с читателя за самия живот.

Като преводач се сблъсквате със задачата да преведете специфичния идиом на светоотношението на превежданата книга. Какъв е най-важният урок, когато превеждаме от езика на литературата за деца към литературата за възрастни?

В живота ми писането и превеждането вървят някак ръка за ръка. Позволих им това, защото ми носят радост. Писането на два езика, български и сръбски, за мен е едновременно естествено и предизвикателно. Тези езици са близки, но всеки от тях носи своя собствена музика, ритъм и културен контекст. Когато пиша на български, усещам известна вътрешна дистанция и различна мелодия на изречението; сръбският, от своя страна, често ми дава непосредственост и емоционална близост. Причината за това е езиковата среда, в която живея, макар тайните на българския език да ми се разкриват все повече с всяка прочетена книга, което ме прави щастлива.

Превключването от един език към друг не е просто технически въпрос на думи и граматика. Често е то промяна на гледната точка. Понякога една и съща идея на единия език изисква съвсем различен образ или тон на другия. Именно в това пространство между двата езика се ражда нещо ново – възможността текстът да бъде видян едновременно през две културни и езикови традиции.

Затова възприемам писането на български и сръбски и превеждането от единия на другия език като постоянен диалог между езиците, между идентичностите и между читателските общности. Този диалог понякога усложнява избора на точната дума, но същевременно обогатява израза и разширява пространството на разказа.

Когато превеждаме, най-важният урок според мен е да не подценяваме читателя. Понякога съществува изкушението да „опростим“ текста за детската аудитория или, обратно, да го направим по-тежък и по-сложен, когато е насочен към възрастни. Но истинската литература, независимо за кого е написана, винаги се основава на честност към читателя.

Когато превеждам книга за деца, се старая да запазя уважението ѝ към въображението и чувствителността на младия читател. Децата много точно усещат фалша и изкуственото опростяване. Те разбират повече, отколкото понякога предполагаме. Просто го правят по свой начин, чрез образи, ритъм и емоции. От друга страна, когато текст, създаден за деца, бъде прочетен от възрастен, той често разкрива нови пластове. Възрастният читател открива в него спомени, символи и въпроси, които може би не е забелязвал като дете.

Затова най-важният урок при превода между тези два свята е да се съхрани живият глас на историята, нейният ритъм, нейната искреност и уважението ѝ към читателя. Ако това бъде запазено, книгата може спокойно да преминава от един читателски свят към друг и да остане истинска.

**Кога се срещнахте с литературата за деца и юноши в ролята си на творец?
Спомняте ли си за определени книги и филми, които Ви тласнаха в тази посока?**

Както вече казах, „виновници“ за писането за деца са самите деца. Започнах да пиша за тях, когато започнах да водя работилници по креативно писане в библиотеката. Веднага разбрах, че за да успее проектът, трябва да бъда приятел на тези момичета и момчета на възраст от 1. до 12. клас. Просто да сме равни, без да се издига бариера между нас. Ако играех ролята на учител, щях да изградя стена и да загубя доверието им. Затова, по детски и с усмивка, премахнах тази бариера още от самото начало.

Един от първите ми подходи беше да отговарям на задачите, които задавах на участниците в работилницата – когато те пишеха по определена тема, пишех и аз. Първите ми критици бяха именно моите приятели от работилницата. Срещите ни бяха изключително вдъхновяващи. Децата имат удивителната способност да мислят свободно, да съчетават образи по неочакван начин и да задават въпроси, които понякога и възрастните не се осмеляват да зададат.

Работата с тях ме научи да слушам внимателно детското въображение и чувствителност. Когато видиш как едно дете създава стихотворение или разказ от няколко думи, осъзнаваш, че литературата за млади читатели не е „по-лесна“ литература, а просто литература, която говори на друг език – по-образен, по-чувствителен и често много по-смел.

Не ми беше трудно да подготвя за тях, за библиотеката, за общността и, разбира се, за себе си, 18 сборника на сръбски и на български с техните литературни и художествени творби. Моето собствено творчество постепенно се промъкваше през тях и по-късно започна да се оформя и развива. Децата станаха мои учители. Така започна всичко.

Естествено, в тази посока ме насочиха и книгите и изкуството, които обичах още от детството си – онези истории, в които съществуват едновременно чудо и тъга, приключение и размисъл. Бях изключително четящо и любознателно дете, макар да съм израснала на село. Поглъщах книги и различни истории, които оставиха траен отпечатък в живота ми. Много по-късно осъзнах, че именно оттам тръгна желанието ми самата да разказвам истории.

С годините и с формирането ми като писател често се срещам с деца в библиотеки и училища из цяла Сърбия. Всяка среща за мен е като урок, на който научавам нови неща, които обогатяват моята работа и вдъхновяват следващите ми книги.

Затова мога да кажа, че пътят ми към литературата за деца и юноши се оформи на кръстопътя между личното ми читателско преживяване и живите срещи с децата. Те постоянно ми напомнят колко важно е да пазим пространството на въображението – защото именно там започва всяка история, там се раждат мечтите и се откриват нови светове.

Финалният ми въпрос към Вас върви в следната посока: ако можехте да съберете всички Ваши герои в една работилница – и тези в книгите за възрастни, и тези в книгите Ви, насочени към детска аудитория – как щеше да се казва тя?

Ако мога да събера всички мои герои, и онези от книгите ми за възрастни, и онези от книгите ми за деца, в една обща работилница, мисля, че тя би се наричала „Работилница за изгубени и намерени светове“. Защото, макар героите да са различни по възраст, съдба и път, всички те по някакъв начин търсят нещо: изгубен спомен, надежда, смисъл, приятелство или смелост, или пък се радват на живота, на мечтите, на ежедневните случки, на любовта и на малките чудеса. Някои идват от света на сънищата, други от обикновеното ежедневие, но всички носят в себе си желание да разберат себе си и света около тях по-добре.

В тази въображаема работилница те вероятно биха си разказвали истории, биха си помагали да поправят счупените неща, не само предмети, но и чувства, спомени, мечти. А най-хубавото е, че там възрастта няма значение. Детските герои ще напомнят на възрастните как се мечтае, а възрастните ще покажат на децата как се намира пътят, когато всичко изглежда изгубено.

Може би именно това е и ролята на литературата – да събира различни светове на едно място и да им дава възможност да разговарят помежду си, да обменят опит, радости и уроци, които иначе биха останали скрити. В този смисъл книгите се превръщат в малки работилници на въображението и човешката чувствителност, където всеки читател, млад или зрял, може да открие нещо изгубено или да намери нов свят за себе си.

Поради всичко казано дотук и *моята* книга се нарича „Работилница за изгубени и намерени светове“!

Разговора води *Ангел Байрактаров*
Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Angel Bayraktarov
Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)
ORCID ID: 0009-0008-5044-1273
E-mail: abayraktar@uni-sofia.bg

Интервюто е изготвено по проект „Българската литература за деца и юноши: художествени контексти и рецептивни хоризонти“ към НИС на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 2026.